การพัฒนานโยบายพุทธนวัตกรรมของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
Development of Buddhist Innovation Policy by the Buddhist Association of Thailand Under Royal

นวลจันทร์ ชุ่มพร้อม[1] จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์[2] วรรณวิภา ไตลังคะ[3] สมบัติ ทีฆทรัพย์[4]
Nuanchan Chumprom, Jitraporn Sudhivoraseth, Wanwipha Tailangka, Sombat Teekasap

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้สำรวจการพัฒนานโยบายพุทธนวัตกรรมของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสังคมไทยที่ยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว พุทธนวัตกรรม หมายถึง ความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและความยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษา, การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมครอบคลุมหลากหลายมิติ อาทิ ด้านการศึกษา (เช่น "พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ" และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล), ด้านการบริหารจัดการ (เช่น การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาและสัปปุริสธรรม 7 เพื่อการบริหารอย่างมีคุณธรรม), ด้านการสื่อสาร (เช่น การใช้สื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระธรรม และพุทธวิธีการสื่อสารของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ด้านสุขภาวะ (เช่น พุทธบริบาลเชิงนวัตกรรมเพื่อสุขภาพพระสงฆ์ผ่าน "ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ" และโครงการ "กุฏิชีวาภิบาล"), ด้านเกษตรกรรม (เช่น "พุทธเกษตร" ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา), ด้านสิ่งแวดล้อม (เช่น การบูรณาการหลักภาวนา 4 เพื่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างมีสติ), และด้านซอฟต์พาวเวอร์ทางการเมือง (เช่น "พลังธัมมิกรัฐ" เพื่อการปกครองที่สันติสุข) การพัฒนานโยบายยังคงเผชิญความท้าทาย เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายบ่อยครั้งและการขาดการวางแผนที่เป็นระบบ องค์กรสงฆ์ เช่น หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) มีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาควิชาการและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานเหล่านี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเน้นการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง, การส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธ, การสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา, และการบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรม

Received: 2025-10-17 Revised: 2026-02-05 Accepted: 2026-02-07

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา Doctor of Philosophy Program in Public and Private Management Innovation. E-mail: 6883907007@o365.bsru.ac.th

[2] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา Doctor of Philosophy Program in Public and Private Management Innovation. E-mail: Sjitrapo@yahoo.com

[3] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา Doctor of Philosophy Program in Public and Private Management Innovation. E-mail: wanwipa.ta@bsru.ac.th

[4] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา Doctor of Philosophy Program in Public and Private Management Innovation. E-mail: sombat.teekasap@gmail.com

คำสำคัญ (Keywords) : พุทธนวัตกรรม; พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย; พระบรมราชูปถัมภ์

Abstract

This article explores the development of the Buddhist Innovation Policy of the Buddhist Association of Thailand under Royal Patronage, with having important role to promote sustainable Thai society during the rapid social change. Buddhist innovation refers to new ideas, practices, or inventions integrate Buddhist principles with modern science and technology to achieve effectiveness and sustainability. The primary objective is to address educational issues. The application of Buddhist innovation covers a wide range of dimensions, including education (e.g., "Innovative Buddhist Learning Spaces" and digital learning platforms), management (e.g., the application of the Threefold Training and the Seven Noble Truths for ethical management), communication (e.g., the use of modern media to disseminate the Dhamma and the Buddhist communication methods of Somdej Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto)), and well-being (e.g., innovative Buddhist care for the health of monks through "The National Monk Health Charter" and the "Kuti Chivabhan Project"), agriculture (e.g., "Buddhakasetra" based on the Middle Path), the environment (e.g., integrating the Four Bhavana Principles for Mindful Environmental Care), and political soft power (e.g., "Dhammikrath" for peaceful governance). Policy development continues to face challenges, including frequent policy changes and a lack of systematic planning. Sangha organizations, together with local administrative bodies such as the Subdistrict Administrative Organization (SAO), play an important role in building collaborative networks with academics and government agencies to drive these efforts. Policy recommendations emphasize the continuous development of teachers and educational personnel, the promotion of Buddhist well-being, the creation of educational innovations, and the integration of technology into the propagation of Buddhism.

Keywords: Buddhist innovation; Buddhist Association of Thailand; Royal Patronage

บทนำ (Introduction)

ในศตวรรษที่ 21 สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเต็มไปด้วยนวัตกรรม ทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ธรรม เลื่องสุนทร และ คณะ, 2568 : 136-148) และการดำรงชีวิตอย่างสันติสุขท่ามกลางกระแสวัตถุนิยมเป็นความท้าทายที่สำคัญ พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยมานาน (พระมหานิพิฐพนธ์ จิรวฑฺฒโน, 2567: 32-41) บทบาทสำคัญในการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมในหลากหลายมิติ องค์กรทางศาสนา สอาด ภูนาสรณ์ (2568: 79-88) ของคณะสงฆ์ไทย ได้พยายามขับเคลื่อนบทบาทของวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น แนวคิด "พุทธนวัตกรรม" ได้ถูกนำมาใช้เพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการ การสื่อสาร สุขภาวะ เกษตรกรรม และการรักษาสิ่งแวดล้อม (ธนัท ติระพรชัย, 2567: 310-319) โดยการบูรณาการหลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและยั่งยืน การพัฒนานโยบายพุทธนวัตกรรมของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ทำให้เกิดพลังชีวิตที่ดีขึ้นในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนให้หลักธรรมเหล่านี้เป็นรูปธรรมและตอบสนองความต้องการของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน (บุญเลิศ โอฐสู และ กนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน, 2567: 1-16) บทความนี้จะนำเสนอแนวคิด ประเภท การประยุกต์ใช้ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานโยบายพุทธนวัตกรรม โดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งที่มาเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจและต่อยอดต่อไป

เมื่อพิจารณาแนวคิดและประเภทของพุทธนวัตกรรม พบว่า ความหมายและวัตถุประสงค์ของพุทธนวัตกรรม หมายถึง ความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานได้ผลดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม พุทธนวัตกรรมยังเป็นแนวคิดและการปฏิบัติแนวทางใหม่ที่นำพระธรรมมาใช้เพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการเรียนรู้คำสอนที่เป็นหลักพุทธธรรม (ปารินันท์ปางทิพย์อำไพ, 2567: 1-7) ซึ่งส่งเสริมให้คนรู้จักคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ มีการหาเหตุปัจจัย และคิดแยกแยะปัญหา วัตถุประสงค์หลัก คือเพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษา พัฒนาประสิทธิภาพการเรียนรู้ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและสันติสุข รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสังคม

พีรกฤต เครือลุนทีระยุทธ ธีระพงษ์ มีไธสง และ ฉลอง พันธ์จันทร์ (2567: 183-194) อธิบายว่า คุณลักษณะและประเภทของนวัตกรรม นวัตกรรมที่ดีควรมีคุณลักษณะที่ชัดเจน เช่น เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด เป็นสิ่งใหม่เพียงบางส่วน เป็นสิ่งที่ยังอยู่ในกระบวนการทดลอง หรือได้รับการปรับปรุงและนำไปเผยแพร่แล้ว นอกจากนี้ ควรเป็นนวัตกรรมที่ไม่ซับซ้อน ใช้ง่าย สะดวก ไม่เสียค่าใช้จ่ายมากนัก สำเร็จรูป ไม่กระทบบริบทเดิมมาก และให้ผลที่ชัดเจน ประเภทของนวัตกรรมทางการเรียนการสอนที่สำคัญ คือ นวัตกรรมด้านหลักสูตร: วิธีการใหม่ๆในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ตอบสนองความต้องการของบุคคล บูรณาการองค์ความรู้และคุณธรรมจริยธรรม นวัตกรรมการเรียนการสอน สิ่งใหม่ ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น แนวคิด รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อ และเทคนิคต่าง ๆ นวัตกรรมสื่อการสอน สื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น กระตุ้นความสนใจ และสร้างประสบการณ์ร่วมกัน นวัตกรรมการประเมินผล วิธีการใหม่ ๆ ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ นวัตกรรมการบริหารจัดการการใช้หลักธรรมและเทคนิคใหม่ ๆ มาช่วยในการบริหารจัดการองค์กรให้มีคุณภาพ

นวัตกรรมการเรียนการสอนตามพุทธวิธี พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ค้นพบนวัตกรรมแห่งความรู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด โดยมีวิธีการสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี วิธีการสอนตามแนวพุทธวิธีที่บูรณาการกับการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (สิน งามประโคน, 2565: 393-405) มีวิธีสอนแบบอุปมาอุปไมย วิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา (การถามตอบ) วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา (การสนทนาธรรม) วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 (การสอนโดยเน้นความจริงเกี่ยวกับความทุกข์และหนทางดับทุกข์) วิธีสอนแบบสืบสวน (มี 5 ขั้นตอน คือ ระบุปัญหา, ตั้งสมมติฐาน, รวบรวมข้อมูล, ทดลองสมมติฐาน, และสรุปผล) วิธีสอนแบบไตรสิกขา (ศีล สมาธิ และ ปัญญา มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นศีล, ขั้นสมาธิ, ขั้นปัญญา วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ (เน้นการใช้หลักขันธ์ 5 ในการเรียนรู้) วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ (การคิดอย่างแยบคาย) วิธีสอนตามหลักพหูสูต (เน้นการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ฝึกคิดถูกต้องแยบคาย และนำไปใช้จริง) นวัตกรรมการสอนของ

พระพุทธเจ้าเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ การสนทนา ใช้สื่อธรรมชาติที่เข้าใจง่าย ชวนให้ผู้เรียนใคร่อยากเรียนรู้และปฏิบัติตามด้วยตนเอง เนื้อหาที่สอนเริ่มจากสิ่งที่ง่ายไปหายาก ตรงประเด็น มีเหตุผล และเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน (สมควร นามสีฐาน และ พระประนม ฐิตมโน กุลภู, 2562: 278-286)

เนื้อหา (Content)

การประยุกต์ใช้พุทธนวัตกรรมในบริบทต่างๆ ย่อมพบว่า หลักการ แบ่งออกเป็นมิติต่างๆ กล่าวคือ ด้านการศึกษา พุทธนวัตกรรมในการศึกษาเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีการจัดตั้ง "พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ" (พระมหาอภิสิทธิ์ วุฑฺฒิสสโร (เจริญราช), 2567: 280-289) การส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และทักษะการดำเนินชีวิตผ่านกิจกรรมต่าง ๆ รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมนี้มีการพัฒนาปรับไปเปลี่ยนตามสถานการณ์ปัจจุบัน (พระมหา เกรียงศักดิ์ ภูริวฑฺฒโก, 2565: 49-58) เน้นการวางแผน การดำเนินงาน และการวัดประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีการขับเคลื่อนผ่านนโยบาย พื้นที่ กิจกรรม และเทคโนโลยี โดยส่งเสริมการบริหารที่อิสระ คิดค้นนวัตกรรม และสร้างต้นแบบในการแก้ไขปัญหาระบบการศึกษา เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยมีการสร้างแอปพลิเคชันและหน้าเพจเพื่อเชื่อมโยงเครือข่าย ถ่ายทอดองค์ความรู้ และประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ (พระครูปุญญาพิศาล และ คณะ, 2568: 97-108)

ด้านการบริหารจัดการ นวัตกรรมการบริหารการศึกษาเชิงพุทธนำหลักไตรสิกขา อริยสัจ 4 และพรหมวิหาร 4 มาปรับใช้ในการบริหารจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงการปฏิบัติในสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความสมดุลทางจิตใจ และความสามารถในการพึ่งพาตนเองของผู้เรียน นอกจากนี้ (พระศตวรรษ กิตฺติปาโล และ คณะ, 2568: 566-575) หลักสัปปุริสธรรม 7 ยังเป็นคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้นำและผู้บริหารที่ดี ในด้านความรู้ ความเข้าใจในประโยชน์ การรู้จักตนเอง การรู้จักประมาณ การรู้จักกาลเวลา การรู้จักประชุมชน และการรู้จักบุคคล การบริหารงานสมัยใหม่ที่เน้นการแข่งขันและแสวงหากำไร กำลังหันมาสนใจหลักการบริหารเชิงพุทธที่เน้นความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยพุทธนวัตกรรมส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านทักษะและคุณค่าทางอารมณ์ ความยืดหยุ่น การปรับตัว จริยธรรม ความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามัคคี การบริหารเชิงกลยุทธ์ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ช่วยให้องค์กรมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างประสิทธิภาพในการแข่งขัน การบริหารจัดการความเสี่ยงเชิงพุทธยังเน้นความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย (เทพศิรินทร์ วุฒิยางกูร, 2568: 46-56)

ด้านการสื่อสาร พุทธนวัตกรรมการสื่อสารเป็นการนำพุทธวิธีการสื่อสารในสมัยพุทธกาลมาใช้ร่วมกับนวัตกรรมการสื่อสารสมัยใหม่ เพื่อเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่าย เป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติได้เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย ในยุคไทยแลนด์ 4.0 การเผยแผ่พุทธศาสนาต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ทันสมัย สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศ เช่น เว็บไซต์ ยูทูบ เฟซบุ๊ก คลิปวิดีโอ 3D Animation และการ์ตูนธรรมะ เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย (ศิวกร อินภูษา พระมหาพิสิฐ วิสิฏฐปญฺโญ และ ยิ่งสรรค์ หาพา, 2568: 80-91)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้พุทธนวัตกรรมการสื่อสาร โดยเน้นข้อมูลที่ถูกต้องตามพระไตรปิฎก การจำแนกแยกแยะ และอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างชัดเจน ท่านประยุกต์ใช้วิธีการสื่อสาร

แบบเชื่อมโยง อธิบายเรื่องยากให้เข้าใจง่าย และบูรณาการหลักธรรมเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ ท่านให้ความสำคัญกับการค้นคว้าเนื้อหาข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามพระไตรปิฎก (ขวัญตระกูล บุทธิจักร, 2566: 134-144) และนำข้อมูลมาเข้าสู่วิธีคิดตามหลักพุทธธรรมคือโยนิโสมนสิการ ท่านได้จำแนกวิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้าไว้ 4 แบบ ได้แก่ แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ และแบบคาดคะเนให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจด้วยตนเอง ท่านเน้นการพัฒนาชีวิตและสังคมผ่านการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม วินัย โดยขยายขอบเขตถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่า ลดมลภาวะ การสื่อสารพุทธธรรมของท่านมีความเป็นนวัตกรรมด้านรูปแบบความคิดและวิธีการที่ผสมผสานหลากหลาย สอดคล้องกับวิวัฒนาการการสื่อสารในอารยธรรมโลก โดยใช้สื่อดั้งเดิมร่วมกับสื่อใหม่ เพื่อวางรากฐานการสืบสานพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและยั่งยืน ลักษณะสำคัญคือการนำเสนอพุทธธรรมที่ถูกต้อง การประยุกต์พุทธธรรมให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่ และการสร้างเครือข่ายบุคลากร และยังขยายออกสู่ไปถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (McMahan, (2012: 7, ผู้นิพนธ์ ผู้แปล)

ในปัจจุบันองค์กรพระพุทธศาสนาเผชิญกับวิกฤตศรัทธาเนื่องจากการสื่อสารที่ล่าช้าและข้อมูลเสียหายแพร่กระจายอย่างรวดเร็วผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ปัญหาเหล่านี้คล้ายกับอนาคตภัย 5 ประการที่พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้ ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในประเด็นทรัพย์สิน (พระครูสมุห์สนิทวงศ์ วุฑฺฒิวโส และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์, 2567: 360-371) การประพฤติผิดวินัย การบิดเบือนหลักธรรม และความล้าสมัยของการบริหารจัดการ พุทธนวัตกรรมการสื่อสารจึงมีความสำคัญในการเสริมสร้างศรัทธาที่ถูกต้อง โดยต้องรักษาสมดุลระหว่างการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยกับการรักษาแก่นแท้ของพระธรรม องค์ประกอบสำคัญของพุทธนวัตกรรมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความครบถ้วนสมดุล ความหลากหลายผสมผสาน คุณลักษณะที่เหมาะสม กระบวนการที่เป็นระบบ และปัจจัยต่อประสิทธิภาพ (พระมหาชัชวาลย์ อนาลโย และ บุญเลิศ โอฐสู, 2568: 1-18)

ด้านสุขภาวะและพุทธบริบาล พุทธบริบาลเชิงนวัตกรรมเป็นการบูรณาการความรู้และวิทยาการสมัยใหม่เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คน รวมถึงการรักษาโรค พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการดูแลภิกษุไข้เป็นอย่างมาก (พระมหาธวัชชัย อชิโต และคณะ2567: 1164-1183) โดยมีหลักการอุปัฏฐากภิกษุไข้ 7 ประการ ซึ่งเน้นความเอื้อเฟื้อระหว่างพระอุปัชฌาย์ สัทธิวิหาริก อาจารย์ อันเตวาสิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ (พระมหาราเชนทร์ เขมาสโภ บ้านเกาะใต้, (2566: 1-19)

บทสรุป (Conclusion)

พุทธนวัตกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมจึงมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์ โดยการพัฒนาจิตใจให้เกิดคุณธรรมเกื้อหนุนสังคม และนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น "หลักภาวนา 4" (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) มาบูรณาการเพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักรู้ และรับผิดชอบต่อการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหานี้ควรเริ่มจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และบทบาทของพระสงฆ์ในการสั่งสอนหลักธรรม

ด้านการเมือง (ซอฟต์พาวเวอร์เชิงพุทธ) ซอฟต์พาวเวอร์ทางการเมืองเชิงพุทธเป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการปกครองและการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของสังคมไทย เพื่อสร้างสังคมสันติสุข รูปแบบซอฟต์พาวเวอร์ทางการเมืองเชิงพุทธ คือ "พลังธัมมิกรัฐ" ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ

ปัญญา โดยมีตัวชี้วัดคือ วัฒนธรรมทางการเมือง ค่านิยมทางการเมือง และนโยบายทางการเมือง หลักธรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่ อปริหานิยธรรม 7, ทศพิธราชธรรม 10, จักกวัตติวัตรธรรม 5, และสังคหวัตถุ 4 พลังธัมมิกรัฐจะส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ลดความขัดแย้ง และสร้างสำนึกที่ดีในสังคม

องค์ความรู้ที่ได้รับ (knowledge)

ในส่วนของการประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดความสมดุลในทุกมิติของการทำเกษตร และได้รับผลคือความสุขสูงสุด เน้นการพัฒนาจิตใจ การพึ่งพาตนเอง ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ตนเอง และผู้อื่น ความท้าทายในการพัฒนานโยบาย ด้านการศึกษาโดยรวมยังคงเผชิญกับความท้าทาย เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายบ่อยครั้งเมื่อมีการเปลี่ยนผู้บริหารระดับสูง ทำให้ต้องเริ่มต้นใหม่ การขาดการวางแผนที่เป็นระบบ ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนา และขาดการติดตามประเมินผล รวมถึงปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียนที่ขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และปัญหาครูผู้สอนที่อาจไม่ได้จบตรงสายงาน มีภาระงานเพิ่มและขาดความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรใหม่

การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา: ควรที่จะต้องกำหนดให้การพัฒนาครูเป็นวาระแห่งชาติส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ควรที่จะต้องมีคณะกรรมการระดับชาติขับเคลื่อนนโยบาย และจัดทำระบบสารสนเทศและเครือข่ายสนับสนุนการพัฒนา การส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธ: สสส. ควรที่จะต้องร่วมมือกับผู้รับทุนและหน่วยงานสาธารณสุข เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมสุขภาวะในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม การสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา: รัฐบาลและโรงเรียนควรที่จะต้องให้อิสระแก่ครูในการออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับนักเรียน และควรที่จะต้องควรสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานและงบประมาณอย่างทั่วถึง การเผยแผ่พุทธธรรม: ควรที่จะต้องสนับสนุนการบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่หลักธรรมในรูปแบบสื่อดิจิทัล และเสริมสร้างศักยภาพนักพุทธนวัตกรรมสื่อสาร โดยการจัดฝึกอบรมทักษะดิจิทัล ควรที่จะต้องส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ-วัด-เอกชน (PPP) เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันหรือสื่อปฏิสัมพันธ์ และสร้างเครือข่ายระหว่างประเทศกับองค์กรพุทธศาสนาสากลเพื่อแลกเปลี่ยนนวัตกรรมการสื่อสาร

พุทธนวัตกรรมเป็นแนวทางสำคัญในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมไทยในยุคปัจจุบัน โดยครอบคลุมหลากหลายมิติ ตั้งแต่การศึกษา การบริหารจัดการ การสื่อสาร สุขภาวะ เกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม ไปจนถึงการเมือง การขับเคลื่อนนโยบายพุทธนวัตกรรมโดยองค์กรอย่างพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงต้องอาศัยความเข้าใจในแนวคิดพุทธนวัตกรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้หลักธรรมสามารถตอบสนองต่อความท้าทายและนำพาสังคมไปสู่ความสุขและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง (References)

ขวัญตระกูล บุทธิจักร. (2566). พุทธนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อสุขภาพที่ดีทางการเงิน. **วารสาร พุทธนวตักรรมปริทรรศน์**. 4(2): 134-144.

เทพศิรินทร์ วุฒิยางกูร. (2568). การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ตามหลักสัปปุริสธรรม 7. **วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี.** 3(1): 46-56.

ธนัท ติระพรชัย. (2567). พุทธนวัตกรรมกับการพัฒนาทุนมนุษย์. **วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์**. 7(1): 310-319.

ธรรม เลื่องสุนทร ดิเรก นุ่นกล่ำ กันตภณ หนูทองแก้ว พระพันธ์ ธมฺมวโส (อนันตพงศ์) สุขอุษา นุ่นทอง. (2568). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามรอยปณิธานพุทธทาสภิกขุเพื่อหนุนเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม.** 9(2): 136-148.

บุญเลิศ โอฐสู และ กนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน .(2567). การพัฒนากระบวนการพุทธนวัตกรรมการสื่อสารที่เสริมสร้างพลังชีวิตของประชาชนไทยในยุควิถีชีวิต. **วารสารพุทธนวัตกรรมปริทรรศน์.** 5(1): 1-16.

ปารินันท์ ปางทิพย์อำไพ. (2567). พุทธนวัตกรรมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน. **วารสารพุทธอาเซียนศึกษา.** 9(2): 1-7.

พระครูปุญญาพิศาล (วิชาญชัย กตปุญฺโญ) ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่ พระครูสุเมธปริยัติคุณ (สุเมธ สุเมโธ) ครองรัฐ ใจเรือง. (2568). การใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ยุคเจเนอเรชันอัลฟ่า : บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนา. **Journal of Applied Education**. 3(5): 97-108.

พระครูสมุห์สนิทวงศ์ วุฑฺฒิวโส ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2567) 4 มาตรการบริหารความเสี่ยงขององค์กรพุทธกับการเผยแผ่ในโลกยุคผันผวน. **วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์.** 9(2): 360-371.

พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวฑฺฒโก. (2565). พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. **วารสารชัยมงคลปริทรรศน์.** 2(1): 49-58.

พระมหาชัชวาลย์ อนาลโย (วงษ์ศิริ) บุญเลิศ โอฐสู. (2568). พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธา. **วารสารพุทธอาเซียนศึกษา.** 10(1): 1-18.

พระมหาธวัชชัย อชิโต (ซ้าย เกลี้ยง) พระมหาลือศักดิ์ รุจิตธมฺโม (สุขชาญ) พระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เลือดไทย). (2567). พุทธบริบาลเชิงนวัตกรรม. **วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี.** 7(6): 1164-1183.

พระมหานิพิฐพนธ์ จิรวฑฺฒโน. (2567). พระพุทธศาสนากับรากฐานทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตชาวหนองคาย. **วารสารชัยภูมิปริทรรศน์.** 7(1): 32-41.

พระมหาราเชนทร์ เขมาสโภ (บ้านเกาะใต้). (2566). หลักการอุปัฏฐากภิกษุไข้ในพระพุทธศาสนา. **วารสารนวังคสัตถุสาสน์ปริทรรศน์**. 1(1): 1-9.

พระมหาอภิสิทธิ์ วุฑฺฒิสฺสโร เจริญราช)(2567) การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. **Journal of Buddhist Education and Research: JBER**. 10(1): 280-289.

พระศตวรรษ กิตฺติปาโล และ คณะ (2568) วิธีการสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท. **วารสารธรรมเพื่อชีวิต**. 31(4): 566-575.

พีรกฤต เครือลุนทีระยุทธ ธีระพงษ์ มีไธสง ฉลอง พันธ์จันทร์ (2567) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. **วารสารวิจยวิชาการ**. 7(6): 183-194.

ศิวกร อินภูษา พระมหาพิสิฐ วิสิฎฺฐปญฺโญ และ ยิ่งสรรค์ หาพา (2568) การศึกษาองค์ประกอบพุทธนวัตกรรมการสื่อสารของสถานศึกษาอาชีวศึกษา. **Journal of Buddhist Education and Research**. 11(4): 80-91.

สมควร นามสีฐาน และ พระประนม ฐิตมโน (กุลภู) (2562). กลยุทธ์การสอนสังคมศึกษาตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแบบพุทธวิธี. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**. 19(4): 277-286.

สอาด ภูนาสรณ์. (2568). การพัฒนานโยบายสาธารณะเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข. **วารสารพุทธศาสตร์ มจร. อุบลราชธานี.** 7(2): 79-88.

สิน งามประโคน. (2565). นวัตกรรมการสอนตามพุทธวิถีใหม่. **วารสารมหาจุฬาวิชาการ**. 9(3): 393-405.

McMahan, D. L. (Ed.). (2012). **Buddhism in the modern world**. New York: Routledge.